

БРАНИСЛАВ БОРОЗАН

АКВИЗИЦИОНА ДЈЕЛАТНОСТ МУЗЕЈА КАО ЕФИКАСАН ЧИНИЛАЦ ЗАШТИТЕ НАШЕГ ПОКРЕТНОГ СПОМЕНИЧКОГ ФОНДА

Највећи дио нашег покретног споменичког фонда налази се у музејима или бар би требало да припада његовом дјелокругу. Зато бих се осврнуо на неке аспекте музејске дјелатности, који се непосредно тичу заштите покретног споменичког фонда, односно оног његовог дијела који припада ресору музејске дјелатности.

Познато је да су основне интенције музејске дјелатности у обезбјеђењу и чувању музејских предмета за будућност да би будућим генерацијама могли документовати средину, дјелатност и живот прошлих генерација у континуитету развоја природе и друштва. То је најважнија функција музеја и изворна потреба његовог настанка као својеврсне културне институције.

Бригу о непосредном чувању музејских фондова можемо сагледати у двијема равнима узајамно незамјенљивих дјелатности. Првој припада заштита физикално-хемијским интервенцијама чији је циљ да обезбиједи трајно чување физичког стања предмета, а другој равни припада сукцесивна брига која је, у ствари, одређена врста режима којим се спречава оштећење или уништење под утицањем климатских услова.

Наведени опсег музејске заштите прецизно је формулисан у „Правилнику о ближим условима о чувању и одржавању музејског материјала” /Службени лист СРЦГ бр. 39/81./ Они музеји који чување одабраних материјалних докумената не стављају у центар пажње своје дјелатности и не респектују поменути правилник, не испуњавају основну друштвену функцију, а тај недостатак не могу компензовати ни једном од осталих музејских дјелатности.

Степен чувања музејских фондова у нашој републици је неуједначен. У неким музејима се овој дјелатности, иако не прецизно како је правилни-

ком истакнуто, ипак придаје велика важност, дочим, нажалост, постоји и немали број музеја који због неадекватног чувања својих фондова не заслужују назив институције који носе.

Културно наслеђе које похрањују наши музеји и њима сродне институције само је, можемо слободно рећи, незнатан дио cjелокупног споменичког фонда, који је препуштен пропадању или каквим другим околностима које условљавају његово уништење. Наш циљ није сад да се размотри проблем заштите музејских фондова унутар музеја, већ да укаже на неке критерије који произилазе из савременог музеолошког виђења музеја а који омогућавају бржи и ефикаснији пут оном незаштићеном дијелу покретног споменичког фонда у музејске збирке. Ниво евиденције и заштите ових фондова адекватан је нашој стручној и научној свијести, односно нивоу познавања музеологије.

Конфронтацијом свакодневне музејске праксе са новим факторима које доноси развој нашег савременог друштва долазимо до сазнања да се музеалство у нашој републици не може даље развијати путем традиционалних форми и метода музејске дјелатности. Удовољавање потребама савременог друштва и у том смислу рјешавање најодговорнијих задатака као што је реализација Историјског музеја не могу се видјети у стихијским активностима или у равни једностраног емпиризма. У матичном музеју на Цетињу постојало је 60-тих и 70-тих година велико интересовање за упознавање музеологије чији је плод у то вријеме била и идеја о реализацији Историјског музеја. Но, ондашњи кадар, који је имао да изнесе овај пројекат, зауставио се у проучавању музеологије на нивоу музеографије, тј. на оном дијелу апликативне музеологије који у својим основама прихвата дио емпиријског приступа а чији допринос је искључиво везан за рјешења проблема техничког карактера. Хтио бих поново нагласити да реализација типа Историјског музеја без присуства високе музеолошке свијести није могућа, јер рад на оваквом музеју захтијева квалитетно другачија, науком темељена размишљања о музејској дјелатности. Емпиријски приступ решењу овог музеја, представља не само кочницу већ и погрешно усмјерење развојне политике овог тематски и територијално најширег типа музеја, који заслужује да буде у центру наше пажње управо због таквог документационог опсега не би ли представљао окосницу наше музејске мреже а тиме био и највећи чинилац у заштити покретног споменичког фонда.

Планском дорадом музејске мреже, односно њеном рационализацијом, остварио би се један од најбитнијих предуслова за успјешну реализацију Историјског музеја и за формирање стручних одјељења у његовом оквиру, како би се остварила комплексна музејска верификација развоја живота нашег друштва на територији Републике као цјелине са свим својим специфичностима које је управо и детерминишу. Овакво рјешење представљало би не само солидну организациону базу за даљи развој музеалства, већ и претпоставку за одређивање планског формирања збирки, а то подразумијева, што је са аспекта ове теме најактуелније, одговарајућу аквизициону политику. Оваквим виђењем проблема питање аквизиционе

политике доводи се у средиште пажње а тим и сви видови заштите покретног споменичког фонда који припада ресору музејске дјелатности.

Покретни споменички фонд с аспекта музеологије и с њеним методама одређене аквизиционе политике треба третирати као оригиналну материјалну документацију која, прије свега, има музејску вриједност и као таква засвједочује развој природе и друштва у најширем смислу, а са осталом пропратном документацијом чини дио културног наслеђа које својом научном и општекултурном вриједношћу представља извор научној спознаји и ефикасан фактор на васпитно-образовном плану. Онај дио споменичког фонда који би сачињавао музејски фондус требало би да буде подијељен у тематске цјелине, збирке, чији би се централни каталог водио у матичном музеју. Поред неких већ наведених чинилаца који би судјеловали у одређивању аквизиционе политике, треба поменути и друштвену потребу која је усмјерена заштити културних вриједности, а коначно и финансијска средства која се усмјеравају у сврху попуне музејских збирки.

Основне смјернице аквизиционе политике морају бити одређене већ у самом статуту, евентуално у неком другом акту музеја, и то прецизирањем територије на којој ће дјеловати, што би опет било у вези са његовом позицијом у јединственој музејској мрежи. У пракси би то значило да се при одређивању перспективе изградње музејске збирке односно музеја на територији републике, прије свега посвети пуна пажња потребама новонастајућег историјског музеја, чији би документациони опсег био и у територијалном и тематском смислу најшири. Дакле, одређивање тематске проблематике збирки било којег музеја на територији Републике морало би бити у функцији тематске структуре збирки Историјског музеја, што би наравно условило усклађивање и планско вођење аквизиционе политике.

Досадашње поимање музеја, нажалост, не сагледава поменуте музеолошке аспекте већ још преферише један вид дјелатности, и то у области комуникације, са јавношћу, рад на експозицијама који се у већини случајева базира на естетским постулатима. Када већ помињемо експозиције, морам поменути да ни њихово унапређивање није много напредовало. Скоро све експозиције наших музеја не произилазе тематски из властитог научно третираног документарног потенцијала музејског фонда, већ су то уџбенички виђене историјске теме, некако изаранжиране наслијеђеним или спонтано сакупљеним музејским фондом.

Суштина музејске дјелатности је у формирању збирки на научним основама као документационог материјала који открива неосвијетљене дјелове наше прошлости. Специфичним музејским процесом спознаје и информације, добијене једино овим путем, треба да служе свим видовима музејске комуникације. Дакле, формирању збирки Историјског музеја не би требало приступити на традиционалан начин који се базира на спољним знацима музејских предмета. Систем збирке мора произилазити из унутрашње потребе појединих селективних елемената који су основни носиоци тематске структуре те збирке. Да бисмо, на овај начин, могли формирати збирку, потребно је да јој одредимо бар неке унутрашње карактеристике појединих музејских предмета тојест да из њиховог вишедимен-

зијског карактера и на основу њих одредимо методичку платформу, у конкретном случају метод дескрипције и класификације. Посредством ових метода можемо дубље проникнути у суштину селектираних материјалних докумената, валоризовати њихов информациони потенцијал и на тај начин открити све унутрашње и спољне релације које у ствари и одређују систематичност збирке, тј. карактер фонда и њему адекватну аквизициону политику.

При одређивању профила збирки Историјског музеја, који би похрањивао највећи дио нашег споменичког фонда, намећу се сљедећа гледишта:

- 1) тенденција ка комплекснијој документацији територије СР Црне Горе,
- 2) регионална или тематска специјализација на истој територији.

У оквиру ова два виђења треба тражити рјешења за компетенцију појединих музеја у аквизиционој дјелатности. Прецизирање појединих категорија које би одређивале распон и садржај њиховог дјеловања, није само проблем стручног рада, већ захвата и организациону сферу.

Тематска подјела збирки је само једна од компоненти која би условила планску аквизициону политику. Ништа мање важан чинилац је и аспект музејске вриједности, који је, може се рећи, чак и примаран. И у овом случају би се морали изградити одређени критерији који би могли послужити промишљеној аквизиционој политици.

По тим критеријумима потребно је да аквизиције буду:

- оригиналан или типичан репрезентант резултата људске дјелатности или стања производње и начина мишљења са аспекта одређеног времена или одређене територије, одређене теме или научне дисциплине:

- оригиналан документ који документује одређену природну појаву и који са аспекта истраживачког рада одређене дисциплине има изванредан значај и као такав је незамјенљив;

- допуњавају типски или системски низ у збиркама музеја у којима је заступљен;

- допуна постојећег фонда збирки која би доприносила комплекснијој документацији;

- изванредне вриједности за научну и културну дјелатност, и његово неуврштавање у фондове музеја значило би његов губитак, што би представљало непроцењиву штету.

Одређивањем основних критерија вредновања музејских предмета са аспекта тематског профила збирке је основни предуслов исправног спровођења ефикасне аквизиционе политике. Проблем који произилази из тематске структуре збирке и музејске вриједности музејског предмета доноси један нови сегмент који припада домену селекције музејског материјала, а то је шкартирање. Знамо да садашње музејске фондове углавном сачињава наслијеђено, вјековима таложено културно богатство, у којем се налазе и предмети чија је документарна вредност са аспекта музеологије дискутабилна или је уопште нема. Овакве предмете након преструкту-

ирања фондова у тематске цјелине и стручних расуђивања треба одстранити и тиме лишити збирке баласта који се деценијама сакупљао.

Исправна аквизициона политика, којом се обавља најкомплеснија заштита културног наслеђа мора се ослањати на научну анализу и валоризацију досадашњих тематски преструктурираних музејских фондова и из тих спознаја требало би утврђивати план формирања нових збирки и путеве којима треба усмјеравати аквизициону дјелатност.

Дубљим сагледавањем проблематике аквизиционе политике намеће нам се питање односа и веза између Историјског музеја и осталих музеја који сачињавају јединствену мрежу, и то не само са аспекта програма формирања збирки, већ и са аспекта документарне припадности. Питање је: да ли предмет ванредне документарне вриједности треба похрањивати у музеје вишег типа и историјском или у неком специјализованом републичком музеју, или их у принципу треба уврштавати у музеје који припадају општинама на чијој територији су пронађени? Овакве дилеме, на примјер, археолошких налазишта не можемо ријешити стриктним интервенцијама, иако аспект провенијенције или тематске припадности би требало да буде одлучујући. Упоредо треба респектовати и друштвену потребу, посебно у оним случајевима када нам тај материјал обезбјеђује бољу и свеобухватнију експлоатацију збирки, односно ако на другом мјесту има већу документарну вриједност, или ако нпр. у неком мањем музеју, који би обухватао локалитет наласка предмета, не постоје услови за његово чување.

Питање рационализоване музејске мреже, виђено савременим музеолошким третирањем збирки, чија би се теорија базирала на становишту да музеји не треба да сакупљају материјална документа која нијесу у тематском опсегу његовог дјеловања а имају музејску вриједност, такође би требало да има своје мјесто у концепцији аквизиционе политике. Ипак, упркос већ поменутом гледишту, јасно је да музеји треба да сакупљају и оне предмете са већ поменутих вриједностима који се не уклапају у тематску структуру збирки. Ово би важило само за оне предмете, чијим би непреузимањем под музејску заштиту дошло до њиховог оштећења односно нестанка. Музеј који је овакве предмете сакупио требало би да их проследи музеју којем тематски припадају. Ова форма дјеловања у нас до сада није била практикована, међутим она одговара принципима савременог музеалства и односу нашег друштва према свом културном наслеђу.

Проблема и питања везаних за утврђивање концепције аквизиционе политике као једног од најбитнијих чинилаца заштите покретног споменичког фонда постоји много више него што је поменуто у овом тексту. Циљ овог реферата није био да доведе до коначних вредности све поменуте проблеме које ова тема са собом доноси. Прије свега, хтио сам да укажем на актуелност читавог низа проблема и на потребу дубљег третмана појединих питања о која се наше музеалство оглушује.

Branislav Borozan

ACQUISITION ACTIVITY OF THE MUSEUM AS AN EFFICIENT FACTOR OF
PROTECTING OUR MOBILE MONUMENT STOCK

Summary

Historical Museum of Montenegro at Cetinje besides numerous problems regarding the exhibiting of subjects from existing holdings, has a special problem with acquisition. The precondition for acquisition should be an elaborated plan of filling in the collections and reserves.